

MARTA ROMAŃSKA*

UDZIELENIE ZABEZPIECZENIA NA MAJĄTKU WSPÓLNYM MAŁŻONKÓW

I. UWAGI WPROWADZAJĄCE — CELE, PRZESŁANKI UDZIELENIA, PRZEDMIOT I SPOSOBY ZABEZPIECZENIA

Zabezpieczenie wykonania zobowiązań może być osiągnięte dzięki stosowaniu pewnych instrumentów znanych prawa materialnemu, które spełniają funkcje zabezpieczające. Ich użycie wymaga jednak współdziałania prowadzącego do zawarcia odpowiedniej umowy między tym, kto chce zabezpieczenie uzyskać, i tym, kto go udzieli. Charakterystyczną cechą materialnoprawnych instytucji spełniających funkcje zabezpieczające jest bowiem to, że o ich zastosowaniu decydują same zainteresowane strony, kształtujące łączący je stosunek prawny stosownie do obowiązujących przepisów, pozostawiających im zwykle pewien margines swobody w ustaleniu jego treści¹.

Przepisy prawa procesowego pozwalają wzmocnić pozycję wierzyciela w stosunku prawnym, w jakim pozostaje z dłużnikiem przy wykorzystaniu instrumentów stosowanych przymusowo, na podstawie decyzji organu procesowego prowadzącej do udzielenia wierzycielowi tymczasowej ochrony prawnej. O tego rodzaju tym-

* *Dr hab. prof. UJ w Katedrze Postępowania Administracyjnego; sędzia SN w Izbie Cywilnej (od 2010 r.).*

¹ Szerzej o instytucjach prawa materialnego spełniających funkcje zabezpieczające np. E. Niezbecka, A. Jakubecki, J. Mojak: *Prawne zabezpieczenie wierzytelności bankowych*, Zakamycze 2000, s. 81 i n.; J. Gołaczyński: *Prawo zastawu (w:) System prawa prywatnego*, t. 4, *Prawo rzeczowe*, pod red. E. Gniewka, Warszawa 2012, s. 459 i n.; J. Pisuliński: *Hipoteka (w:) System prawa prywatnego*, t. 4, *Prawo rzeczowe*, red. E. Gniewek, Warszawa 2012, s. 553 i n. Charakterystyczne jest, że ustawodawca upoważnia także organy podatkowe do korzystania z takich form zabezpieczenia zobowiązań podatkowych, które mają cechy umów z dłużnikiem i z osobami trzecimi. Zob. art. 33d § 2 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. — Ordynacja podatkowa (tekst jedn. Dz. U. z 2018 r. poz. 800); dalej: o.p.

czasową ochronę prawną na podstawie przepisów o postępowaniu zabezpieczającym mogą zabiegać między innymi strony postępowań cywilnych². Postępowanie zabezpieczające po nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego³ ustawą z dnia 2 lipca 2004 r.⁴ nie jest wyraźnie powiązane ani z postępowaniem rozpoznawczym, ani z egzekucyjnym. Decydując się na jego wyodrębnienie w części drugiej kodeksu postępowania cywilnego, ustawodawca podkreślił, że ma ono charakter samodzielnego postępowania pomocniczego, którego celem jest natychmiastowe udzielenie uprawnionemu tymczasowej ochrony prawnej. Przedmiotem zabezpieczenia jest „roszczenie”, a zatem uprawnienie do żądania przez wierzyciela od konkretnej osoby — dłużnika zachowania się zgodnego z treścią zobowiązania. Zabezpieczeniu może podlegać każde uprawnienie, któremu prawo udziela ochrony, w tym także roszczenie procesowe, czyli takie, na istnienie którego zabiegający o zabezpieczenie powołuje się w piśmie wszczynającym postępowanie i którego istnienie ma być dopiero zweryfikowane w jego toku. Warunkiem udzielenia ochrony tymczasowej jest **dopuszczalność drogi sądowej** dla dochodzenia roszczenia podlegającego zabezpieczeniu oraz występowanie pozostałych przesłanek procesowych decydujących o dopuszczalności prowadzenia przed sądem lub sądem polubownym postępowania zmierzającego do zweryfikowania twierdzeń o jego istnieniu. Decyzja sądu w przedmiocie udzielenia zabiegającemu o nią ochrony tymczasowej ma formę postanowienia.

Zasadą jest, że zabezpieczenie nie może prowadzić do zaspokojenia uprawnionego, a zatem ma mieć **charakter konserwacyjny**. Powinno stabilizować stosunki między stronami na czas trwania postępowania i jedynie tworzyć warunki do przyszłego zaspokojenia roszczenia⁵. Istotny wyjątek dotyczy jednak roszczeń wymienionych w art. 753, 753¹ § 1 i art. 754 k.p.c.⁶

Ochrona udzielona na podstawie przepisów o postępowaniu zabezpieczającym gaśnie w momencie prawomocnego zakończenia postępowania, w którym nie potwierdziło się istnienie zabezpieczonego roszczenia (art. 742 k.p.c.), względnie

² Podstawy do stosowania środków zabezpieczenia należności pieniężnych odpowiadających sposobom znanym z kodeksu postępowania cywilnego zostały przewidziane przez ustawodawcę w art. 154–168 ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (tekst jedn. Dz. U. z 2018 r. poz. 1314; dalej: „u.p.e.a.”) oraz w art. 292 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. — Kodeks postępowania karnego (tekst jedn. Dz. U. z 2018 r. poz. 1987).

³ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. — Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. Dz. U. z 2018 r. poz. 1360); dalej: „k.p.c.”.

⁴ O zmianie ustawy — Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 172, poz. 1804); dalej: „ustawa nowelizująca z dnia 2 lipca 2004 r.”.

⁵ Zob. zamiast wielu J. Jagieła: *Tymczasowa ochrona prawna w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2007, s. 129 i n. oraz np. postanowienia SN z dnia 11 maja 1983 r., II CZ 51/83, LEX nr 590559, i z dnia 17 lutego 1986 r., IV CZ 17/86, LEX nr 590557.

⁶ Zastosowanie dla roszczeń pieniężnych antycypacyjnego zabezpieczenia, o jakim stanowią art. 753, 753¹ § 1 i art. 754 k.p.c., polegającego na nałożeniu na obowiązany obowiązkowi spełnienia świadczenia na rzecz uprawnionego, wyklucza zabezpieczenie tych samych roszczeń nadto jeszcze któryś ze sposobów wskazanych w art. 747 k.p.c. Zabezpieczenie dopuszczalne na podstawie powołanych wyżej przepisów tworzy dla uprawnionego najdalej idącą ochronę, bo w postępowaniu wykonawczym pozwala na zastosowanie środków prowadzących do zaspokojenia zabezpieczonego roszczenia.

z upływem terminu, w którym uprawniony powinien przystąpić do zaspokojenia roszczenia, którego istnienie zostało potwierdzone w postępowaniu rozpoznawczym (art. 754¹, 757 k.p.c.)⁷.

Ustawodawca limituje sposoby zabezpieczenia roszczeń pieniężnych. Ich wyliczenie zawiera art. 747 k.p.c. Wynika z niego, że ustawodawca w szczególny sposób traktuje nieruchomości oraz statki morskie jako składniki majątku obowiązanego mogące być przedmiotem zabezpieczenia roszczeń pieniężnych. Zabezpieczenie na tych rzeczach jest bowiem możliwe tylko sposobami określonymi w art. 747 pkt 2 i 4 k.p.c., a zatem przez ustanowienie na rzecz uprawnionego ograniczonego prawa rzeczowego — hipoteki⁸ oraz hipoteki morskiej. Gdy dla nieruchomości nie jest prowadzona księga wieczysta, a zatem wykluczona jest możliwość powstania na niej hipoteki⁹, zabezpieczenie roszczeń pieniężnych na takiej nieruchomości może polegać na ustanowieniu zakazów jej zbywania i obciążania (art. 747 pkt 3 i 5 k.p.c.).

Sposobem zabezpieczenia roszczeń pieniężnych na pozostałych składnikach majątku obowiązanego jest ich zajęcie, a w odniesieniu do mas majątkowych, jakie tworzą przedsiębiorstwo lub gospodarstwo rolne — ustanowienie nad nimi zarządu (art. 747 pkt 1 i 6 k.p.c.). Te sposoby zabezpieczenia podlegają wykonaniu przez organy egzekucyjne przy odpowiednim zastosowaniu przepisów o postępowaniu egzekucyjnym, regulujących formę i przebieg zajęcia oraz właściwe mu skutki. Jest ono czynnością konwencjonalną, której dokonanie opiera się na kompetencjach przypisanych organom egzekucyjnym, a skutki określają art. 848, 885–888 k.p.c. także w związku z art. 893 i 902 k.p.c. Zastosowanie zabezpieczenia przez zajęcie rzeczy, wierzytelności i praw ogranicza obowiązanego w jego uprawnieniach do korzystania z nich, ich obciążania oraz rozporządzania nimi i przez to gwarantuje uprawnionemu, że zostaną zachowane w majątku obowiązanego jako możliwy przedmiot przyszłej egzekucji. Zajęcie na podstawie przepisów o zabezpieczeniu roszczeń pieniężnych tych składników majątku obowiązanego, o których jest mowa w art. 747 pkt 1 k.p.c., sprawia, że stosunkowo szybko może dojść do jego przekształcenia w zajęcie egzekucyjne i do zaspokojenia z nich wierzyciela, chociaż w przepisach o sądowym postępowaniu egzekucyjnym brak jest uregulowania, które jednoznacznie określałoby przesłanki przekształcenia zajęcia zabezpieczającego w egzekucyjne i skutki takiego przekształcenia.

⁷ O skutkach upadku zabezpieczenia szerzej J. Jagiela: *Tymczasowa ochrona...*, *op. cit.*, s. 381–415.

⁸ Od wejścia w życie ustawy z dnia 25 października 1991 r. o zmianie ustawy — Kodeks cywilny oraz ustaw — o księgach wieczystych i hipotece, Prawo spółdzielcze, Kodeks postępowania cywilnego, Prawo lokalowe (Dz. U. Nr 115, poz. 496) — niezależnie od brzmienia art. 747 pkt 2 k.p.c. — należy przyjąć, że zabezpieczenie w postaci hipoteki przymusowej może być ustanowione na wszystkich prawach wymienionych w art. 65 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (tekst jedn. Dz. U. z 2018 r. poz. 1916); dalej: u.k.w.h.

⁹ Powstanie hipoteki obciążającej nieruchomość, dla której prowadzony jest zbiór dokumentów, jest możliwe na podstawie art. 34 o.p. i art. 164 § 1 pkt 1 u.p.e.a. w zw. z art. 123 ust. 1 i 3 u.k.w.h. O założenie księgi wieczystej dla nieruchomości podlegającej obciążeniu mogą wystąpić organy administracji publicznej legitymowane w sprawie o wpis hipoteki przymusowej.

Nieco inaczej kształtują się skutki ustanowienia zarządu jako sposobu zabezpieczenia, gdyż wiąże się on z nałożeniem na obowiązowanego ograniczeń w prowadzeniu bieżących spraw jego przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego oraz z powierzeniem tych czynności zarządcy, którego zadaniem staje się racjonalne korzystanie z masy majątkowej objętej zarządem i gromadzenie zysków z działalności w celu zaspokojenia uprawnionego.

II. MATERIALNE I PROCESOWE PRZESŁANKI ZASPOKOJENIA WIERZycIELA Z MAJĄTKU WSPÓLNEGO MAŁŻONKÓW

Skoro zabezpieczenie roszczenia ma co do zasady tworzyć warunki do jego późniejszego zaspokojenia¹⁰, to w przypadku roszczeń pieniężnych zabezpieczenie powinno koncentrować się na tych składnikach majątku dłużnika, z których możliwe byłoby jego zaspokojenie w postępowaniu egzekucyjnym. Z tego powodu rozważanie reguł stosowania zabezpieczenia na majątku wspólnym małżonków musi być poprzedzone wskazaniem na przepisy prawa materialnego, które określają zasady odpowiedzialności małżonków za zobowiązania oraz przepisy o postępowaniu egzekucyjnym, które zadecydują o tym, z jakiego majątku i pod jakimi warunkami wierzyciel będzie mógł prowadzić egzekucję zabezpieczonego roszczenia.

Zasadą jest, że egzekucja obowiązku określonego w tytule wykonawczym powinna być skierowana tylko przeciwko dłużnikowi¹¹, ale może angażować wszystkie składniki jego majątku w celu zaspokojenia z nich całego stwierdzonego nim roszczenia (art. 803 k.p.c.). Przy tym założeniu nie sprawiają trudności w ocenie sytuacji, gdy prawa majątkowe, do których skierowana ma być egzekucja, przysługują tylko dłużnikowi, stanowiąc jego własność lub udział we własności rzeczy względnie wierzytelność lub takie prawo majątkowe, na podstawie którego tylko dłużnik — jako wierzyciel wobec innej osoby — może żądać od niej zachowania zgodnego z treścią zobowiązania lub przysługującego mu prawa. Ustawodawca w szczególności sposób traktuje te masy majątkowe, do których dłużnik jest uprawniony bezudziałowo, na zasadzie wspólności łącznej. Taki status mają majątek spółki cywilnej¹², ale i majątek

¹⁰ Ten cel zabezpieczenia pozostaje aktualny w odniesieniu do obowiązków pieniężnych. W odniesieniu do obowiązków niepieniężnych znowelizowane przepisy o postępowaniu zabezpieczającym pozwalają cele zabezpieczenia ujmować szerzej.

¹¹ Instrumentami, które pozwalają osobom trzecim, które dotknięte zostaną w ich prawach taką egzekucją, są: skarga na czynności komornika (art. 767 k.p.c.), gdyby zarzuty osoby trzeciej odnosiły się do formalnych przesłanek dokonania zajęcia oraz — w razie dokonania zajęcia zgodnie z przepisami proceduralnymi — powództwo ekscydencyjne (art. 841 k.p.c.), w tym także dotyczące zwolnienia od egzekucji rzeczy lub prawa zajętej w administracyjnym postępowaniu egzekucyjnym (art. 842 k.p.c.); w egzekucji administracyjnej osoba trzecia nie ma jednak legitymacji do wniesienia skargi na czynności organu egzekucyjnego lub egzekutora, pozwalającej zakwestionować od strony formalnej czynności prowadzące do zajęcia.

¹² Do egzekucji z majątku spółki cywilnej konieczny jest tytuł egzekucyjny wydany przeciwko wszystkim współnikom (art. 778 k.p.c.). Wierzyciel jednego ze współników, który takim tytułem nie dysponuje, może w eg-

wspólny małżonków pozostających w ustroju wspólności ustawowej lub umownej (art. 31 § 1 k.r.o. także w związku z art. 48 k.r.o.).

Oczywiste jest, że z majątku wspólnego mogą być zaspokojone zobowiązania zaciągnięte wspólnie przez małżonków. Przepisy kodeksu rodzinnego i opiekuńczego określają jednak także sytuacje, w których z majątku wspólnego może być zaspokojona wierzytelność wynikająca z czynności dokonanej przez jednego z małżonków pozostających we wspólności majątkowej albo wynikająca ze zdarzeń dotyczących tylko jednego z małżonków (np. czyn niedozwolony). Przepisy te mają zastosowanie w stosunkach cywilnoprawnych¹³. Artykuł 41 § 1 k.r.o. — w brzmieniu obowiązującym od dnia 20 stycznia 2005 r., a ustalonym ustawą z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy — Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw¹⁴ — upoważnia wierzyciela do zaspokojenia się z majątku wspólnego małżonków, jeżeli jeden z nich zaciągnął zobowiązanie za zgodą drugiego. Jeśli natomiast zobowiązanie zostało zaciągnięte bez zgody małżonka albo nie wynika ono z czynności prawnej, to — co do zasady — może być zaspokojone z majątku osobistego osoby, która je zaciągnęła lub w związku z działaniami której pozostaje, oraz z niektórych tylko składników majątku wspólnego, a mianowicie z wynagrodzenia za pracę, z dochodów uzyskiwanych przez dłużnika z innej działalności zarobkowej, jak również z korzyści, które przynoszą prawa autorskie, prawa pokrewne, prawa własności przemysłowej oraz inne prawa twórcy. Artykuł 41 § 2 k.r.o. w brzmieniu ustalonym ustawą nowelizującą z dnia 17 czerwca 2004 r. stanowi ponadto o dopuszczalności zaspokojenia każdego zobowiązania powstałego w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa, niezależnie od jego źródła, z przedmiotów majątkowych wchodzących w skład przedsiębiorstwa.

Przed wejściem w życie ustawy nowelizującej z dnia 17 czerwca 2004 r. obowiązywały odmienne zasady odpowiedzialności małżonków ich majątkiem wspólnym za zobowiązania ze stosunków cywilnoprawnych zaciągnięte lub wynikające z działań lub zaniechań jednego z nich. Ustawodawca zakładał wówczas, że z majątku wspólnego może być zaspokojony każdy wierzyciel jednego z małżonków, chyba że jego wierzytelność powstała przed powstaniem wspólności ustawowej albo dotyczy odrębnego majątku jednego z małżonków. W tym drugim przypadku wie-

zekucji skierowanej przeciwko współnikowi zając co najwyżej prawa przysługujące współnikowi na wypadek wystąpienia ze spółki lub jej rozwiązania, co pozwoli mu wypowiedzieć udział w spółce (art. 870 k.c.). Wyjątek stanowi rachunek wspólny prowadzony dla współników spółki cywilnej, który może być zajęty na podstawie tytułu wykonawczego wydanego tylko przeciwko dłużnikowi, a dalsze postępowanie dotyczące tego rachunku przebiega stosownie do art. 891¹ k.p.c.

¹³ Aktualnie zobowiązania publicznoprawne — podatkowe i te, do których stosuje się ordynację podatkową, w których zobowiązanym jest jeden z małżonków, mogą być zaspokajane nie tylko z jego majątku osobistego, lecz także z majątku wspólnego, a za wystarczającą podstawę egzekucji takich zobowiązań organy egzekucyjne uznają tytuły wykonawcze wydane tylko przeciwko jednemu z małżonków (por. art. 29 w zw. z art. 26 o.p. oraz art. 27c u.p.e.a.). Szczegółowe przesłanki, od spełniania których zależy dopuszczalność egzekwowania z majątku wspólnego małżonków kar grzywnien, nawiązki i należności sądowych orzeczonych w stosunku do jednego z nich, wynikają z art. 28 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. — Kodeks karny wykonawczy (tekst jedn. Dz. U. z 2018 r. poz. 652).

¹⁴ Dz. U. Nr 162, poz. 1691; dalej: „ustawa nowelizująca z dnia 17 czerwca 2004 r.”.

rzyciel mógł żądać zaspokojenia tylko z odrębnego majątku dłużnika oraz z wynagrodzenia za pracę lub za inne usługi świadczone osobiście przez dłużnika, jak również z korzyści uzyskanych przez dłużnika z jego praw autorskich twórcy, praw twórcy wynalazku, wzoru lub projektu racjonalizatorskiego¹⁵.

W nauce nie ma zgody co do tego, w jaki sposób należy określać status małżonka osoby, która na podstawie własnego oświadczenia woli zaciągnęła zobowiązanie lub podjęła inną czynność, z którą prawo wiąże powstanie zobowiązania, oraz czy przepisy przewidujące odpowiedzialność majątkiem wspólnym za określone zobowiązanie pozwalają uznać współuprawnionego do tego majątku za dłużnika wierzyciela, a jeśli tak, to jaką treść ma mieć jego zobowiązanie wobec wierzyciela. Wielu autorów opowiedziało się za stanowiskiem, że małżonek dłużnika jest osobą, przeciwko której wierzyciel może co najwyżej uzyskać klauzulę wykonalności uprawniającą do prowadzenia egzekucji z majątku wspólnego, ale nie jest dłużnikiem zobowiązania zaciągniętego przez współmałżonka, a zatem ani nie można w stosunku do niego używać określenia „dłużnik”, ani też skutecznie pozwać go o świadczenie, za które miałby odpowiadać majątkiem wspólnym¹⁶. Takie stanowisko zostało wyrażone także w niektórych orzeczeniach Sądu Najwyższego¹⁷. Aktualnie jednak pogląd ten ani w nauce, ani w orzecznictwie nie jest dominujący. Po przeanalizowaniu stanowisk doktryny oraz regulacji materialnoprawnych, w tym rodzinnoprawnych i procesowych dotyczących odpowiedzialności za zobowiązania oraz zasad jej dochodzenia, B. Jelonek-Jarco trafnie skonstruowała, że „między wierzycielem a małżonkiem dłużnika istnieje stosunek prawny, zaś wierzycielowi przysługuje roszczenie materialnoprawne, którego dochodzenie na drodze sądowej jest dopuszczalne [...], roszczenie to przyznaje wierzycielowi art. 41 k.r.o. Jest to roszczenie o zaspokojenie długu drugiego małżonka z majątku wspólnego nie tylko wobec dłużnika, lecz także przeciwko małżonkowi dłużnika. Po stronie małżonka dłużnika, a więc osoby ponoszącej odpowiedzialność, lecz niebędącej dłużnikiem, istnieje obowiązek poddania się egzekucji z mienia, z którego osoba ta odpowiada. Trudno przyjąć, że ustawodawca przyznał wierzycielowi prawo zaspokojenia się z majątku wspólnego małżonków, jednak wierzyciel nie ma możliwości realizacji tego uprawnienia na drodze procesowej, przez wniesienie pozwu także przeciwko małżonkowi dłużnika”¹⁸.

¹⁵ Szerzej na temat zasad wykładni art. 41 k.r.o. w poprzednim stanie prawnym zob. np. J. Winiarz: *Mażeńskie stosunki majątkowe*, Warszawa 1967; F. Zedler: *Dochodzenie roszczeń majątkowych od małżonków*, Warszawa 1976; H. Mądrzak: *Przymusowe zaspokojenie wierzyciela z tytułu długu jednego z małżonków*, Warszawa 1977; A. Dyoniak: *Odpowiedzialność majątkowa małżonków wobec osób trzecich*, Warszawa–Poznań 1980; *idem*: *Ustawowy ustrój majątkowy małżeński*, Ossolineum 1985; A. Lutkiewicz-Rucińska: *Odpowiedzialność majątkiem wspólnym za zobowiązania cywilnoprawne współmałżonka*, Bydgoszcz–Gdańsk 2003.

¹⁶ Poglądy nauki na temat odpowiedzialności małżonków za zobowiązania i zasad jej dochodzenia zestawiała B. Jelonek-Jarco: *Pozwanie dłużnika wraz z małżonkiem oraz pozycja wierzyciela wobec dłużnika pozostającego w związku małżeńskim*, *Transformacje Prawa Prywatnego* 2013, nr 4, s. 7 i n.

¹⁷ Por. np. postanowienie SN z dnia 13 czerwca 2001 r., II CKN 498/00, LEX nr 52645, oraz wyrok SN z dnia 4 listopada 2010 r., IV CSK 141/10, LEX nr 898264.

¹⁸ B. Jelonek-Jarco: *Pozwanie dłużnika...*, *op. cit.*, s. 16.

Z zacytowanym poglądem trzeba się zgodzić, z pewnymi jednak zastrzeżeniami. B. Jelonek-Jarco — wyraźnie pod wpływem poglądów, które określenie „dłużnik” wiąże tylko z tą osobą, która na podstawie własnej czynności zaciągnęła zobowiązanie, i nie obejmują nim osoby, na którą ustawa nakłada odpowiedzialność za konkretne zobowiązanie — unika używania w stosunku do małżonka dłużnika określenia „dłużnik” („współdłużnik”), a za treść jego zobowiązania wobec wierzyciela uznaje „znoszenie egzekucji z mienia, z którego osoba ta odpowiada”. Z takim oznaczeniem treści zobowiązania małżonka osoby, która je wykreowała na podstawie oświadczenia woli lub ze względu na udział w innym zdarzeniu, z którym prawo wiąże jego powstanie, nie sposób się zgodzić. Osoba, z której majątku zobowiązanie ma być zaspokojone (odpowiedzialna za jego zaspokojenie), jest jego dłużnikiem, a w tej roli lokuje ją przewidująca taką odpowiedzialność ustawa. „Znoszenie egzekucji” nie jest świadczeniem cywilnoprawnym i żaden przepis prawa materialnego nie nakłada na uczestników obrotu cywilnoprawnego powinności „spełnienia” takiego świadczenia. Nie można się zatem zobowiązać do znoszenia egzekucji, jak i odmówić zaciągnięcia takiego zobowiązania. O tym, kto i w jakich warunkach musi znosić egzekucję, decydują przepisy o postępowaniu egzekucyjnym — sądowym i administracyjnym, a zatem przepisy prawa publicznego. Konieczność znoszenia egzekucji dotyczy każdej osoby odpowiadającej za zobowiązanie, gdy jej odpowiedzialność za nie została stwierdzona dokumentem upoważniającym do jej wdrożenia, to jest tytułem wykonawczym. Powstanie takiego dokumentu oznacza, że osoba, przeciwko której został wystawiony — mając status dłużnika — musi liczyć się z zastosowaniem wobec niej środków przymusu państwowego przewidzianych ustawą, które zostaną skierowane nie tyle do niej osobiście, ile do jej majątku¹⁹, w celu spowodowania wykonania zobowiązania pieniężnego lub niepieniężnego. Znoszenie egzekucji jest zatem pewnym stanem wywołanym stosowaniem prawa publicznego w związku z egzekucją konkretnego świadczenia nadającego się do wyegzekwowania sposobami przewidzianymi w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym. Obowiązek znoszenia egzekucji ma charakter publicznoprawny i może spoczywać tylko na osobie będącej według treści tytułu wykonawczego dłużnikiem zobowiązania prowadzącego się do zachowania się wobec wierzyciela w sposób określony prawem materialnym²⁰. Jest to zasada, do której nawiązuje większość szczegółowych rozwiązań przyjętych w postępowaniu egzekucyjnym, łącznie z właściwym dla tej procedury systemem środków ochrony prawnej. Status dłużnika z jednej strony pozwala na korzystanie z takich środków dostępnych dłużnikom, a z drugiej — wy-

¹⁹ Zob. P. Machnikowski: *Odpowiedzialność dłużnika (w:) System prawa prywatnego*, t. 5, *Prawo zobowiązań — część ogólna*, pod red. Z. Radwańskiego i E. Łętowskiej, Warszawa 2013, s. 172.

²⁰ Szerzej o tym, czy obowiązek znoszenia egzekucji można kwalifikować jako cywilnoprawny — M. Romańska: *Znoszenie egzekucji. Wybrane problemy na styku prawa materialnego i procesowego (w:) Ius est a iustitia appellatum. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Wiśniewskiemu*, pod red. T. Erecińskiego, J. Gudowskiego, M. Pazdana, M. Tomalaka, Warszawa 2017, s. 695–720.

klucza możliwość korzystania ze środków obrony zastrzeżonych dla osób trzecich w postępowaniu egzekucyjnym.

Przymusowe zaspokojenie wierzyciela może nastąpić wtedy, gdy złoży on stosowny wniosek i wylegitymuje się wobec właściwego organu egzekucyjnego tytułem wykonawczym, stwierdzającym, że dłużnik powinien w stosunku do niego zachować się w określony sposób, a dopuszczalne granice egzekucji wyznacza art. 803 k.p.c.

Z określonymi w przepisach prawa rodzinnego zasadami odpowiedzialności małżonków majątkiem wspólnym za zobowiązania powinny korespondować przepisy o postępowaniu egzekucyjnym, wyznaczające przesłanki dopuszczalności i skuteczności egzekucji z małżeńskiego majątku wspólnego. Do art. 41 § 2 k.r.o. ustawodawca nawiązał w dodanej ustawą nowelizującą z dnia 17 czerwca 2004 r. art. 776¹ § 1 k.p.c. Przepis ten dopuszcza możliwość prowadzenia egzekucji na podstawie tytułu wykonawczego wydanego tylko przeciwko jednemu z małżonków — dłużnikowi z tych składników majątku wspólnego, z których prawo materialne pozwala się zaspokoić wierzycielowi zobowiązania niewynikającego z czynności prawnej albo zaciągniętego bez zgody drugiego małżonka (pobrane wynagrodzenie za pracę, dochody z działalności zarobkowej, korzyści z praw twórcy). Artykuł 776¹ § 1 k.p.c. nie wspomina jednak o tym, żeby podstawą wszczęcia egzekucji z przedmiotów wchodzących w skład przedsiębiorstwa mógł być tytuł wykonawczy wydany tylko przeciwko jednemu z małżonków. Oznacza to, że wierzyciel zamierzający zaspokoić się z przedmiotów majątkowych wchodzących w skład przedsiębiorstwa wspólnego musi legitymować się tytułem wykonawczym także przeciwko małżonkowi osoby prowadzącej przedsiębiorstwo²¹.

Obowiązującą od dnia 5 lutego 2005 r. ustawą z dnia 2 lipca 2004 r. o zmianie ustawy — Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw²², w odniesieniu do egzekucji z nieruchomości (i tych sposobów egzekucji, do których przepisy o egzekucji z nieruchomości stosuje się odpowiednio), ustawodawca przyjął, że wierzycielowi należy stworzyć warunki do jej zajęcia i dał temu wyraz w art. 923¹ k.p.c., stosownie do którego na podstawie tytułu wykonawczego wystawionego przeciwko osobie pozostającej w związku małżeńskim można zająć nieruchomość wchodzącą w skład majątku wspólnego, a to w celu zaspokojenia każdej wierzytelności, gdyż w przepisie nie zostały określone jakiekolwiek ograniczenia odnoszące się do jej charakteru i osoby, z której działaniem należy ją powiązać. Dla dokonania dalszych czynności egzekucyjnych w egzekucji tym sposobem wierzyciel musi już jednak legitymować się tytułem wykonawczym przeciwko małżonkowi dłużnika, możliwym do uzyskania na podstawie art. 787 i 787¹ k.p.c., gdy dług wyni-

²¹ Osobnym problemem jest w tym przypadku ustalenie znaczenia pojęcia „przedmioty” wchodzące w skład przedsiębiorstwa i odpowiedź na pytanie, czy obejmuje ono tylko rzeczy, czy także wierzytelności i inne prawa majątkowe.

²² Dz. U. Nr 172, poz. 1804; dalej: ustawa nowelizująca z dnia 2 lipca 2004 r.

ka z zobowiązania zaciągniętego za zgodą małżonka dłużnika (art. 41 § 1 k.r.o.) lub pozostaje w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa (art. 41 § 2 *in fine* k.r.o.).

III. PRZESŁANKI UDZIELENIA ZABEZPIECZENIA NA MAJĄTKU WSPÓLNYM MAŁŻONKÓW

W postępowaniu zabezpieczającym-rozpoznawczym po pozytywnym dla wierzyciela zweryfikowaniu przesłanek dopuszczalności wniosku o udzielenie wierzycielowi ochrony tymczasowej oraz jego zasadności, sąd ma obowiązek określić sposób zabezpieczenia, który zastosuje. Gdy żądanie zabezpieczenia dotyczy roszczenia pieniężnego, do sądu rozpoznającego wniosek należy też ustalenie, czy zabezpieczenie ma nastąpić na majątku, z którego wierzyciel będzie mógł się efektywnie zaspokoić. Ocena tej okoliczności, mająca miejsce w chwili stosowania zabezpieczenia, zmierza jednak nie tyle do szczegółowego rozeznania, jakie konkretne pozycje składają się na majątek obowiązanego, czy pozostaje on w związku małżeńskim i w jakim ustroju majątkowym, ile raczej do odpowiedzi na pytanie o zakres zabezpieczenia, który jest niezbędny do zagwarantowania uprawnionemu, że cel zabezpieczenia zostanie osiągnięty bez obciążenia obowiązanego ponad potrzebę (art. 730¹ § 3 k.p.c.). Wyniki tego badania nie będą jednak rozstrzygające o skuteczności zabezpieczenia, ponieważ ostatecznie nie decydują o niej czynności sądu podejmowane na etapie orzekania o jego zastosowaniu, ale czynności wykonawcze, a zatem nie to, czy dłużnikowi przysługują określone prawa do rzeczy, wierzytelności lub prawa majątkowe, które mają być zajęte lub obciążone w chwili stosowania zabezpieczenia, lecz to, czy prawa te przysługują mu w chwili wykonywania zabezpieczenia. Na etapie orzekania o zastosowaniu pewnego sposobu zabezpieczenia sąd musi zatem uwzględnić właściwości rzeczy, wierzytelności lub prawa, których ma dotyczyć jego orzeczenie z punktu widzenia przepisów o ograniczeniach egzekucji (art. 750 k.p.c.). Jeśli weryfikuje dane na temat przysługującego dłużnikowi tytułu do rzeczy, wierzytelności i praw mających być przedmiotem zabezpieczenia, to musi temu towarzyszyć świadomość, że jeżeli stan stwierdzony w postępowaniu zmierzającym do zastosowania zabezpieczenia ulegnie zmianie, zanim dojdzie do wykonania postanowienia, to zabezpieczenie może okazać się nieskuteczne.

Niewątpliwie nie jest możliwe udzielenie zabezpieczenia na rzeczach, wierzytelnościach i prawach, z których ustawodawca wyłączył egzekucję (art. 750 w zw. z art. 829–835 k.p.c.), ale też nie jest ono dopuszczalne na majątku osób trzecich²³, czy majątku spółki cywilnej, do którego obowiązany byłby uprawniony bezudziałowo.

²³ W orzecznictwie przyjmuje się, że jeśli rzeczy, które mają być zajęte, znajdują się u osoby trzeciej, należy tę osobę wymienić w postanowieniu o zabezpieczeniu. W przeciwnym razie zajęcie dopuszczalne będzie tylko

We wprowadzonym do systemu prawnego ustawą nowelizującą z dnia 2 lipca 2004 r. art. 743¹ § 1 k.p.c. ustawodawca postanowił, że postanowienie o zabezpieczeniu wydane tylko przeciwko osobie pozostającej w związku małżeńskim stanowi podstawę do wykonania zabezpieczenia na mieniu wchodzącym w skład majątku wspólnego. Uregulowanie to — tak samo jak przytoczone wyżej, a zawarte w art. 923¹ k.p.c. — miało wzmocnić pozycję uprawnionego — wierzyciela, ułatwić mu osiągnięcie celu zabezpieczenia i ewentualne przyszłe zaspokojenie się z przedmiotu zabezpieczenia.

Brzmienie art. 743¹ § 1 k.p.c. wskazuje na to, że reguluje on stosunki związane nie tyle z fazą stosowania zabezpieczenia, ile jego wykonania. Skoro jednak na etapie wykonywania postanowienia o zabezpieczeniu ma być dopuszczalne kierowanie środków przymusu do majątku wspólnego, a zatem dotykane nimi nie tylko obowiązany — dłużnik, lecz i jego małżonka, to i w postępowaniu rozpoznawczym sąd powinien dopuścić możliwość stosowania zabezpieczenia ma składnikach majątku wspólnego małżonków. Pozytywną stroną tej regulacji jest zwolnienie sądu z konieczności obejmowania badaniem na etapie rozpoznawania wniosku o udzielenie zabezpieczenia tego, jaki jest status rzeczy, wierzytelności lub prawa, o zajęcie lub obciążenie których wnioskuje uprawniony — wierzyciel, a to w celu stwierdzenia, czy należą one do majątku osobistego obowiązany jako dłużnik, czy są składnikami majątku wspólnego jego i jego małżonka²⁴. W art. 743¹ § 1 k.p.c. ustawodawca nie nawiązał do charakteru wierzytelności, która może podlegać zabezpieczeniu na majątku wspólnym małżonków. Oznacza to, że w postępowaniu zabezpieczającym sąd jest też zwolniony od badania okoliczności wymienionych w art. 41 § 1 i 2 k.r.o., a decydujących o dopuszczalności zaspokojenia się wierzyciela z majątku wspólnego małżonków. Nie sprawia to jednak, że okoliczności te nie będą istotne na etapie egzekwowania zabezpieczonego roszczenia i że ostatecznie to nie one zdecydują o efektywności zabezpieczenia.

Trzeba też dostrzec, że funkcję zabezpieczającą spełniają nie tylko postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia wydawane stosownie do art. 730 i n. k.p.c., lecz także nieprawomocne nakazy zapłaty wydane w postępowaniu nakazowym i to bez konieczności zaopatrzenia ich klauzulą wykonalności (art. 492 § 1 k.p.c.). Gdy uprawniony oczekuje, że funkcję zabezpieczającą spełni wydany mu nakaz zapłaty, we wniosku o wykonanie zabezpieczenia musi określić sposób zabezpieczenia, jaki zostanie zastosowany przeciwko obowiązanemu. Ustawodawca nie wypowiedział się o tym, czy art. 743¹ § 1 k.p.c. może mieć choćby odpowiednie zastosowanie do nieprawomocnych nakazów zapłaty wydanych w postępowaniu nakazowym, gdy

w sytuacji określonej w art. 845 § 2 k.p.c. (zob. uchwałę SN z dnia 13 lutego 1981 r., III CZP 71/80, OSNC 1981, nr 8, poz. 143).

²⁴ W świetle art. 743¹ § 1 k.p.c. zabezpieczenie na majątku osobistym małżonka obowiązany nie byłoby jednak możliwe i taki status rzeczy, wierzytelności lub prawa, o zajęcie lub obciążenie którego wnioskuje uprawniony, musi być jednak dostrzeżone przez sąd.

powód domaga się na ich podstawie zastosowania określonych przez siebie sposobów zabezpieczenia. Skoro jednak art. 743¹ § 1 k.p.c. ma charakter przepisu szczególnego w stosunku do art. 41 § 2 k.r.o. i art. 803 k.p.c., to trudno go stosować na zasadzie analogii nawet do takich orzeczeń, które spełniają tożsamą funkcję z postanowieniami o udzieleniu zabezpieczenia. Zarazem jednak trudno jest wyjaśnić, dlaczego sąd w postanowieniu o udzieleniu zabezpieczenia może wskazać rzecz, wierzytelność lub prawo stanowiące składnik majątku wspólnego, na którym zabezpieczenie miałyby być dopuszczalne, a uprawniony pozbawiony jest tej swobody w identyfikacji mienia, na którym postanowienie o zabezpieczeniu ma być wykonane.

IV. ZASADY WYKONANIA ZABEZPIECZENIA NA MAJĄTKU WSPÓLNYM

Cel postępowania zabezpieczającego dotyczącego roszczeń pieniężnych zostaje osiągnięty nie w momencie udzielenia uprawnionemu ochrony postanowieniem, w którym sąd określa stosowany w konkretnym przypadku sposób zabezpieczenia, ale w momencie wykonania tego postanowienia²⁵. Dopiero na tym etapie postępowania zabezpieczającego może bowiem powstać hipoteka jako ograniczone prawo rzeczowe, a także może dojść do zajęć zabezpieczających, które stworzą warunki do późniejszej egzekucji zabezpieczonego roszczenia. Postępowanie zabezpieczające — wykonawcze wszczynane jest na wniosek uprawnionego, a podstawą do jego prowadzenia jest tytuł zabezpieczenia, a mianowicie postanowienie o zabezpieczeniu z klauzulą wykonalności, gdy zastosowany sposób zabezpieczenia podlega wykonaniu przy odpowiednim zastosowaniu przepisów o postępowaniu egzekucyjnym (art. 743 § 1 k.p.c.) albo postanowienie o zabezpieczeniu ze wzmianką o wykonalności, gdy zastosowany sposób zabezpieczenia podlega wykonaniu w innym postępowaniu niż egzekucyjne (art. 743 § 2 k.p.c.).

Artykuł 743¹ § 1 k.p.c. zezwala na podjęcie czynności związanych z wykonaniem zabezpieczenia na majątku wspólnym małżonków, jeżeli zabezpieczenia udzielono przeciwko osobie pozostającej w związku małżeńskim. Podstawowym warunkiem odwoływania się w postępowaniu zabezpieczającym — wykonawczym do art. 743¹ k.p.c. i dokonywania w świetle tego przepisu oceny dopuszczalności czynności wykonawczych skierowanych do poszczególnych rzeczy lub praw jest pozostawanie obowiązanego w związku małżeńskim na etapie wykonywania zabezpieczenia i ist-

²⁵ Niektóre możliwe do zastosowania sposoby zabezpieczenia roszczeń niepieniężnych nie wymagają wszczęcia osobnego postępowania wykonawczego w celu osiągnięcia celu zabezpieczenia. Dopóki bowiem obowiązany dobrowolnie podporządkuje swoje zachowanie treści wydanych mu nakazów czy zakazów, to wszczynanie postępowania wykonawczego nie jest konieczne. Nie zmienia to jednak faktu, że zachowanie się obowiązanego zgodne z postanowieniem zabezpieczającym — na potrzeby stosowania art. 746 § 1 k.p.c. — musi być kwalifikowane jako jego wykonywanie.

nienie „majątku wspólnego” obowiązane i jego małżonka, jako pewnej masy, której składniki mają stać się przedmiotem obciążenia lub zajęcia. Odwołanie się do art. 743¹ k.p.c. w celu wykazania dopuszczalności obciążenia lub zajęcia rzeczy lub prawa nie będzie zatem możliwe, gdyby między obowiązującym i jego małżonkiem przestał istnieć ustrój wspólności majątkowej, czy to na skutek ich własnej czynności, czy to orzeczenia sądu. W takim przypadku przedmiotem obciążenia lub zajęcia może być co najwyżej udział, jaki przypada obowiązanemu w majątku wspólnym²⁶.

Jeżeli sąd ustanowił zabezpieczenie przez obciążenie nieruchomości stanowiącej majątek wspólny obowiązane i jego małżonka hipoteką przymusową, to za dopuszczalny trzeba uznać wpis takiej hipoteki na nieruchomości wspólnej, choćby postanowienie o zabezpieczeniu dotyczyło tylko jednego małżonka²⁷. Dokonując takiego wpisu, sąd wieczystoksięgowy działa bowiem jako organ wykonujący zabezpieczenie, a podstawą wpisu obciążenia dokonywanego także przeciwko osobie niewymienionej w postanowieniu o zabezpieczeniu jest art. 743¹ § 1 k.p.c. Wpisanie takiej hipoteki przymusowej nie zagwarantuje jednak wierzycielowi, że będzie mógł

²⁶ W uchwale z dnia 17 kwietnia 2015 r. (III CZP 9/15, OSNC 2016, nr 4, poz. 41) Sąd Najwyższy wyjaśnił, że wierzyciel jednego z małżonków po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej może prowadzić egzekucję z udziału tego małżonka we własności nieruchomości wchodzącej poprzednio w skład majątku wspólnego. Do chwili uprawnienia się postanowienia, o jakim mowa w art. 43 § 2 k.r.o., wydawanego wyłącznie z inicjatywy zainteresowanego uzyskaniem takiego orzeczenia małżonka, należy przyjmować, że oboje małżonkowie mają równe udziały w majątku wspólnym, jak o tym stanowi art. 43 § 1 k.r.o. Przepis ten stanowi wystarczającą podstawę prawną do wiążącego określenia wielkości udziału małżonka w przedmiocie należącym do majątku wspólnego w prowadzonym przeciwko temu małżonkowi postępowaniu egzekucyjnym. Gdyby jednak egzekucja skierowana do udziału w prawie własności rzeczy — zarówno ruchomości, jak i nieruchomości — miała okazać się mniej skuteczna niż egzekucja skierowana do tej rzeczy (prawa jej własności), to nie można wykluczyć, że wierzyciel jednego z małżonków, zamiast prowadzić egzekucję do udziału swego dłużnika we własności przedmiotu należącego do majątku wspólnego po ustaniu wspólności, zdecyduje się na skierowanie egzekucji do prawa, z mocy którego małżonek będący dłużnikiem może żądać podziału majątku wspólnego (art. 912 k.p.c.).

²⁷ Trzeba zauważyć, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego ustalone było stanowisko, że podstawą wpisu hipoteki przymusowej zwykłej (a zatem wpisywanej na podstawie tytułu wykonawczego, nie zaś tytułu wydanego w celu zabezpieczenia) na nieruchomości stanowiącej przedmiot wspólności ustawowej małżeńskiej może być tylko tytuł wykonawczy wystawiony przeciwko obojgu małżonkom (uchwały SN z dnia 27 maja 2010 r., III CZP 27/10, LEX nr 590606; z dnia 18 września 2002 r., III CZP 49/02, OSNC 2003, nr 9, poz. 115; z dnia 8 października 2003 r., III CZP 68/03, OSNC 2004, nr 12, poz. 191; z dnia 18 marca 2005 r., III CZP 3/05, OSNC 2006, nr 2, poz. 27; postanowienie SN z dnia 22 lutego 2007 r., III CZP 166/06, OSNC 2008, nr 2, poz. 24). Sąd Najwyższy dopuścił jednak możliwość wpisania hipoteki przymusowej kaucyjnej (na podstawie tytułu zabezpieczającego) na podstawie decyzji administracyjnej wydanej tylko przeciwko jednemu z małżonków (uchwała składu siedmiu sędziów SN z dnia 28 października 2004 r., III CZP 33/04, OSNC 2005, nr 3, poz. 43). To rozróżnienie było krytykowane w doktrynie. J. Pisuliński trafnie wskazał, że problem ma charakter ogólniejszy i zachował aktualność także po wejściu w życie nowych przepisów o hipotece, wyłączających podział na hipotekę zwykłą i kaucyjną. Stwierdził, że wpis każdej hipoteki ogranicza prawo własności przysługujące współwłaścicielom do rzeczy wspólnej. Taka ingerencja w prawo własności wymaga wyraźnej podstawy ustawowej. Za trafny uznał pogląd, że hipoteka przymusowa może być wpisana tylko na podstawie dokumentu, który jest wystawiony przeciwko wszystkim osobom wpisanym w księdze wieczystej jako właściciele nieruchomości. Dotyczy to zarówno tytułu wykonawczego sądowego i administracyjnego, jak i decyzji administracyjnej, czy innego dokumentu mogącego być podstawą wpisu; zob. J. Pisuliński (w:) M. Kućka, Ł. Przyborowski, B. Swaczyna, J. Pisuliński: *Hipoteka po nowelizacji. Komentarz*, pod red. J. Pisulińskiego, Warszawa 2011, s. 518; tak też przyjął T. Czech: *Hipoteka. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 640, zauważając zarazem (s. 644 i 648), że art. 743¹ k.p.c. wprowadza od przytoczonych zasad wyjątek i pozwala małżonkowi dłużnika jedynie bronić się przed wpisem.

się następnie zaspokoić z obciążonej nią nieruchomości, i to niezależnie od aktywności małżonka obowiązanego, dla której podstawą byłby art. 743¹ § 2 k.p.c. Skoro bowiem zaspokojenie z przedmiotu obciążenia hipoteką następuje stosownie do przepisów o postępowaniu egzekucyjnym, to dochodzący go wierzyciel musi doprowadzić do wszczęcia egzekucji z nieruchomości, na której uzyskał hipotekę. Jakkolwiek art. 923¹ k.p.c. pozwoli mu na zajęcie takiej nieruchomości na podstawie tytułu wykonawczego uzyskanego tylko przeciwko jednemu z małżonków, jako współuprawnionych, to już dalsze czynności w egzekucji tym sposobem będą wymagały tytułu wykonawczego wydanego przeciwko obojgu małżonkom, a warunki jego uzyskania określają art. 787 k.p.c. i art. 41 § 1 i 2 k.r.o.

Artykuł 743¹ § 1 k.p.c. pozwala także komornikowi, jako organowi właściwemu do wykonania zabezpieczenia roszczeń pieniężnych przy odpowiednim zastosowaniu przepisów o postępowaniu egzekucyjnym sposobami ustalonymi w art. 747 § 1 pkt 1 k.p.c., na dokonanie zajęcia ruchomości, wynagrodzenia za pracę, wierzytelności z rachunku bankowego albo innej wierzytelności lub innego prawa majątkowego. Dokonane w ten sposób zajęcie będzie trwało do upadku zabezpieczenia albo przekształcenia go w zajęcie egzekucyjne, chyba że małżonek obowiązany podejmie przeciwko niemu obronę.

V. SPRZECIW JAKO ŚRODEK PRAWNY PRZECIWKO ZABEZPIECZENIU NA MAJĄTKU WSPÓLNYM

Z art. 743¹ § 2 k.p.c. wynika, że małżonek obowiązany może się przeciwstawić czynnościom podjętym przy wykonaniu zabezpieczenia na majątku wspólnym przez wniesienie „sprzeciwu”. Charakter sprzeciwu jest trudny do oznaczenia na podstawie art. 743¹ § 1 k.p.c., bowiem w przepisie tym ustawodawca nie stworzył pełnej konstrukcji instytucji, przy wykorzystaniu której małżonek obowiązany miałby bronić się przed wykonaniem zabezpieczenia²⁸. Zarówno miejsce, w którym unormowano sprzeciw, jak i cel tej regulacji oraz skutki, do których ma doprowadzić jej stosowanie, każą przyjąć, że jest to specyficzny środek zaskarżenia²⁹.

Przedmiotem zaskarżenia sprzeciwem uregulowanym w art. 743¹ § 1 k.p.c. są „czynności związane z wykonaniem zabezpieczenia na mieniu wchodzącym w skład majątku wspólnego”. Z brzmienia tego przepisu wynika, że sprzeciw małżonka obowiązany może dotyczyć czynności podjętych wobec jakiegokolwiek składni-

²⁸ Por. też D. Zawistowski (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. H. Doleckiego, T. Wiśniewskiego, t. IV, Warszawa 2011, s. 81–82.

²⁹ W związku z bardzo niejasną konstrukcją ustawową, autorzy próbujący określić wymagania formalne sprzeciwu i skutki ich niedochowania zdają się dochodzić do takiej właśnie konkluzji, nawet jeśli nie posługują się wprost tą nazwą — por. też T. Ereciński (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2016, s. 740–741; D. Zawistowski (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, op. cit.*, s. 81–82.

ka mienia wchodzącego w skład majątku wspólnego. Tymczasem wynagrodzenie za pracę oraz dochody obowiązanego z innej działalności zarobkowej i korzyści z praw twórcy, jakkolwiek są składnikami majątku wspólnego, to mogą posłużyć zaspokojeniu wierzyciela także takiego zobowiązania, które zostało przez obowiązanego zaciągnięte bez zgody małżonka lub nie wynika z czynności prawnej. Artykuł 776¹ k.p.c. upoważnia przy tym do prowadzenia z nich egzekucji bez uzyskania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika. Założenie, że sprzeciw małżonka obowiązanego może być wniesiony także w razie podjęcia czynności związanych z wykonaniem zabezpieczenia na wymienionych wyżej składnikach majątku wspólnego, kłóci się z zasadą ustaloną w art. 776¹ k.p.c., a mającą obowiązywać w postępowaniu egzekucyjnym, i wymusza angażowanie sądu w postępowanie klauzulowe na etapie wykonywania zabezpieczenia, chociaż egzekucja z wymienionych wyżej wierzytelności lub praw nie wymagałaby przeprowadzenia postępowania klauzulowego przeciwko małżonkowi dłużnika.

Podmiotem legitymowanym do wniesienia sprzeciwu jest wyłącznie małżonek obowiązanego pozostający z nim we wspólności małżeńskiej. Uprawnienie do wniesienia sprzeciwu przysługuje mu w odniesieniu do czynności związanych z wykonaniem zabezpieczenia na mieniu wchodzącym w skład majątku wspólnego także wtedy, gdy sprzeciw dotyczy czynności podjętych w odniesieniu do mienia, z którego egzekucja byłaby dopuszczalna bez uzyskania przeciwko niemu klauzuli wykonalności, co oznacza, że w postępowaniu egzekucyjnym nie miałby nawet podstaw do powoływania się na swój status dłużnika egzekwowanego, bo o korzystaniu z niego rozstrzyga tytuł wykonawczy.

Sprzeciw powinien mieć formę pisemną, ale jeśli czynności zmierzające do wykonania zabezpieczenia należą do komornika, to można przyjąć, że i ustną, a wówczas składany jest do protokołu czynności polegających na wykonywaniu zabezpieczenia (art. 760 § 1 w zw. z art. 743 § 1 k.p.c.)³⁰.

Ustawodawca określił termin, w jakim małżonek obowiązanego powinien złożyć sprzeciw przeciwko czynnościom zmierzającym do wykonania zabezpieczenia na majątku wspólnym. Jest to termin tygodnia. *Verba legis* biegnie on „od dnia dokonania pierwszej czynności związanej z wykonaniem zabezpieczenia”. Za taką czynność w postępowaniu wykonawczym prowadzonym przy odpowiednim zastosowaniu przepisów o egzekucji należy uznać zajęcie poszczególnych składników majątku obowiązanego, zaś w postępowaniu o wpis hipoteki przymusowej — samo dokonanie wpisu. Małżonek obowiązanego zwykle nie ma jednak wiedzy o dniu dokonania czynności, o których tu mowa. Przy czynnościach komornika podejmowanych w celu wykonania zabezpieczenia, o jakim mowa w art. 747 pkt 1 k.p.c., małżonek obowiązanego — z uwagi na ich charakter — zwykle nie jest obecny,

³⁰ Tak też J. Jagiela (w:) *Kodeks postępowania cywilnego*, t. II, pod red. K. Piaseckiego, Warszawa 2006, s. 488.

z wyjątkiem zajmowania ruchomości. Trafnie zatem przyjmuje D. Zawistowski, że termin do złożenia sprzeciwu w postępowaniach o wykonanie zabezpieczenia prowadzonych przez komornika należałoby liczyć stosownie do art. 767 § 4 k.p.c., czyli tak, jak dla skargi na czynności komornika³¹. Trudno bowiem przyjąć, że termin do złożenia sprzeciwu rozpoczyna dla małżonka obowiązane go, zanim poweźmie on wiadomość o zdarzeniu, które miałby zakwestionować przez jego wniesienie. Zasadniejsze jest liczenie tego terminu od dnia, w którym małżonek obowiązany dowiedział się o czynności w postępowaniu wykonawczym skierowanej do majątku wspólnego³². Trzeba też zauważyć, że w antycypacyjnym zabezpieczeniu wykonanym na rachunku wspólnym dowiedzenie się małżonka o zajęciu i w rezultacie złożenie sprzeciwu może mieć miejsce już po przekazaniu uprawnionemu środków uzyskanych z realizacji zajęcia, co uniemożliwi zastosowanie art. 743 § 2 zdanie drugie k.p.c. przy ocenie skutków złożenia sprzeciwu.

O wpisie obciążenia hipotecznego lub zakazu zbywania nieruchomości małżonek obowiązany, który jest jej współwłaścicielem, zostanie zawiadomiony przez sąd. Termin, w którym powinien złożyć sprzeciw, należałoby zatem liczyć od dnia, w którym zawiadomienie o wpisie zostało mu doręczone, nie zaś od dnia, w którym wpis nastąpił, jakby na to wskazywało brzmienie art. 743¹ § 2 *in principio* k.p.c.

Sprzeciw złożony po terminie jest bezskuteczny, ale termin do wniesienia sprzeciwu, jako procesowy, może podlegać przywróceniu na zasadach ogólnych. Systemowa wykładnia uzasadnia tezę, że niezachowanie terminu do wniesienia sprzeciwu prowadzi do jego odrzucenia przez organ wykonujący zabezpieczenie³³.

Postanowienie o odrzuceniu sprzeciwu podlega doręczeniu podmiotom działającym w postępowaniu o wykonanie zabezpieczenia, a o jego zaskarżalności decydują unormowania procesowe przewidziane dla postępowania, według którego zabezpieczenie jest wykonywane. Trafnie zatem D. Zawistowski przyjmuje, że odrzucenie przez komornika wykonującego zabezpieczenie na majątku wspólnym małżonków sprzeciwu małżonka obowiązane go jest zaskarżalne skargą na czynności komornika, a odrzucenie takiego sprzeciwu wniesionego w postępowaniu wykonawczym prowadzonym przez sąd — na przykład w postępowaniu wieczystoksięgowym — nie będzie zaskarżalne wobec niewymienienia postanowienia o takim przedmiocie w art. 394 § 1 k.p.c. ani też w przepisie szczególnym³⁴.

³¹ D. Zawistowski (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, op. cit., s. 83.

³² Por. J. Jagieła (w:) *Kodeks postępowania cywilnego*, t. II, op. cit., s. 489; D. Zawistowski (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, op. cit., s. 82–83.

³³ Por. uchwałę SN z dnia 6 września 1994 r., III CZP 101/94, OSNC 1995, nr 2, poz. 24. Tak też T. Ereciński (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie rozpoznawcze. Postępowanie zabezpieczające*, pod red. T. Erecińskiego, J. Gudowskiego, Warszawa 2012, s. 674. J. Jagieła: *Sądowe postępowanie zabezpieczające w praktyce komorniczej po zmianach w kodeksie postępowania cywilnego*, Przegląd Prawa Egzekucyjnego 2004, nr 7–9, s. 62, proponował przyjęcie, że jeśli sprzeciw zostanie wniesiony po terminie, organ wykonujący zabezpieczenie pozostawia go w aktach, nie zawiadamiając o tym uprawnionego, ale poglądu tego nie podtrzymał; zob. J. Jagieła (w:) *Kodeks postępowania cywilnego*, t. II, op. cit., s. 490.

³⁴ Zob. też D. Zawistowski (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, op. cit., s. 83.

Jeśli sprzeciw wniesiony zostanie w terminie, organ wykonujący zabezpieczenie zawiadamia o jego wniesieniu uprawnionego. Zawiadomienie takie musi identyfikować osobę małżonka obowiązane, który złożył sprzeciw, oraz czynność wykonawczą, której sprzeciw dotyczy. W świetle art. 743¹ § 2 k.p.c. nie jest konieczne doręczanie obowiązanemu odpisu sprzeciwu. Dyskusyjne jest, czy zawiadomieniu powinno towarzyszyć pouczenie o konieczności wystąpienia o klauzulę wykonalności przeciwko małżonkowi obowiązanemu i o skutkach bezczynności. Zdaniem T. Erecińskiego brak jest takiego obowiązku po stronie organu wykonującego zabezpieczenie³⁵, ale wydaje się, że bardzo niejasny charakter tej instytucji sprawia, iż art. 5 k.p.c. jest dostateczną podstawą do ustalenia takiej praktyki.

Artykuł 743¹ § 2 k.p.c. stanowi o możliwości zgłoszenia przez małżonka obowiązane sprzeciwu w każdej sytuacji, gdy wykonanie zabezpieczenia nastąpiło na majątku wspólnym, wskutek czego uprawniony — pod groźbą upadku zabezpieczenia — ma obowiązek wystąpienia o nadanie wydanemu mu tytułowi wykonawczemu upoważniającemu do wykonania zabezpieczenia (a w przypadku zabezpieczenia przez ustanowienie hipoteki — postanowieniu ze wzmianką o wykonalności) klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi obowiązanemu. Powstaje jednak wątpliwość, czy sprzeciw małżonka obowiązane może być skutecznie złożony także w tych przypadkach, gdy zabezpieczenie wykonane zostało na takich składnikach majątku obowiązane, z których przyszła egzekucja w celu zaspokojenia zobowiązania dłużnika byłaby dopuszczalna bez uprzedniego nadania tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności także przeciwko jego małżonkowi, jak o tym stanowi art. 776¹ § 1 k.p.c.³⁶ Skoro jednak w art. 743¹ § 1 i 2 k.p.c. brak jest rozróżnienia składników majątku wspólnego, co do których wyłączone byłoby uprawnienie małżonka obowiązane do wniesienia sprzeciwu w związku z wykonaniem na nich zabezpieczenia zastosowanego przeciwko obowiązanemu, to wypada przyjąć, że sprzeciw małżonka obowiązane może dotyczyć także tych składników majątku, o jakich jest mowa w art. 776¹ § 1 k.p.c.

³⁵ Tak też T. Ereciński (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, op. cit., s. 675.

³⁶ J. Jagiela: *Sądowe postępowanie...*, op. cit., s. 27, przyjął, że sprzeciw nie powinien być wykorzystywany do obrony przed zajęciem zabezpieczającym rachunku wspólnego małżonków, gdyż mógłby posłużyć zwolnieniu spod zajęcia środków stanowiących majątek osobisty obowiązanego, gdy tymczasem art. 891² § 1 k.p.c. dopuszcza prowadzenie egzekucji z takiego rachunku na podstawie tytułu wystawionego przeciwko dłużnikowi. Problematyka egzekucji z rachunku bankowego, nie tylko wspólnego, ale i osobistego obowiązanego, jest znacznie bardziej złożona, niżby na to wskazywało brzmienie art. 891² § 1 k.p.c. Na rachunku takim mogą być bowiem zapisywane środki należne obowiązanemu w ramach rozliczeń bezgotówkowych wszystkich przysługujących mu wierzytelności, w tym i przekazywane pod takimi tytułami, co do których ustawodawca zastrzegł, że nie podlegają one egzekucji. To samo dotyczyć może małżonka obowiązane. Gdy obowiązanemu lub jego małżonek podejmują na bieżąco środki z prowadzonego dla nich rachunku lub dokonują przy ich wykorzystaniu zapłaty, nie sposób jest określić, czy rozliczenie lub wypłata objęła środki zaksięgowane na rachunku w celu spełnienia na rzecz obowiązanego lub jego małżonka świadczenia, które nie podlega egzekucji, czy innego. Szerzej J. Gałuszka: *Iluzoryczność ochrony dłużnika na gruncie egzekucji z rachunku bankowego* (w:) *Aktualne problemy sądowego postępowania egzekucyjnego*, pod red. M. Romańskiej, K. Koziary, Kraków 2014, s. 73–80.

Co do zasady, samo złożenie sprzeciwu przez małżonka obowiązane nie wpływa na skuteczność czynności podjętych w postępowaniu wykonawczym w odniesieniu do majątku wspólnego. Wniesienie sprzeciwu, tak samo zresztą, jak i zaniechanie jego wniesienia, nie przekłada się bezpośrednio na skuteczność dokonanych już wpisów do ksiąg wieczystych czy zajęć zabezpieczających. Dokonany wpis może być pozbawiony mocy prawnej tylko przez jego wykreślenie, stanowiące kolejny wpis, dokonywany na samodzielnych podstawach, zaś zajęcie zostaje pozbawione mocy przez jego uchylenie lub też umorzenie postępowania, w którym zostało dokonane. Niezależnie zatem od wniesionego sprzeciwu, skutki wpisów do księgi wieczystej i zajęć składników majątku wspólnego utrzymują się nie tyle do czasu, aż upadnie zabezpieczenie, ile do momentu, aż organ wykonujący zabezpieczenie wyda postanowienie kończące postępowanie zabezpieczające wykonawcze w stosunku do konkretnych rzeczy lub praw³⁷.

Ze zdania drugiego art. 743¹ § 2 k.p.c. wynika, że sprzeciw małżonka obowiązane wywołuje innego rodzaju konsekwencje w przypadku wykonywania antycypacyjnego zabezpieczenia (art. 753, 753¹ § 1, art. 754 k.p.c.) na majątku wspólnym małżonków. Złożenie w takich przypadkach sprzeciwu powoduje bowiem wstrzymanie wypłaty uprawnionemu pieniędzy uzyskanych w postępowaniu zabezpieczającym (np. ze wspólnego rachunku bankowego, wynagrodzenia za pracę obowiązane, ale także ze sprzedaży ruchomości zajętych w tym postępowaniu) i oznacza, że środki uzyskane w postępowaniu zmierzającym do wykonania zabezpieczenia zostaną złożone na rachunek sum depozytowych do momentu przedstawienia organowi wykonującemu zabezpieczenie przez uprawnionego klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi obowiązane (co jest podstawą do ich wypłacenia uprawnionemu) lub do momentu przedstawienia mu postanowienia stwierdzającego upadek zabezpieczenia (co jest podstawą do ich zwrócenia obowiązane).

Skutkiem wniesienia sprzeciwu jest nałożenie na uprawnionego obowiązku uzyskania postanowienia o nadaniu tytułowi zabezpieczenia klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi obowiązane. Ustawodawca potraktował zatem postępowanie klauzulowe prowadzone na podstawie art. 787 i 787¹ k.p.c. jako drogę, na której ma dojść do oceny przesłanek dopuszczalności zaspokojenia konkretnej wierzytelności z majątku wspólnego w świetle art. 41 § 1 i 2 k.r.o., gdyż przesłanki te rozstrzygają o dopuszczalności wykonania zabezpieczenia na majątku wspólnym małżonków. Trzeba przyjąć, że postępowanie klauzulowe, którego wszczęcia wymaga ustawodawca w art. 743¹ § 4 k.p.c. pod rygorem upadku zabezpieczenia, może być prowadzone również wtedy, gdy wcześniej nie toczyło się postępowanie klauzulowe przeciwko samemu obowiązane z tego powodu, że do wykonania zabezpieczenia doszło na podstawie zaopatrzonego wzmianką o wykonalności postano-

³⁷ Tak też A. Jakubecki (w:) *Kodeks postępowania cywilnego*, t. II, *Komentarz aktualizowany*. Art. 730–1217, pod red. A. Jakubeckiego, LEX/el. 2018, teza 3 do art. 743¹.

wienia o obciążeniu nieruchomości hipoteką przymusową lub o zakazaniu obowiązanemu obciążania lub zbywania nieruchomości.

Dwutygodniowemu terminowi do wystąpienia przez uprawnionego z wnioskiem o nadanie tytułowi upoważniającemu do wykonania zabezpieczenia klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika w nauce przypisuje się charakter terminu materialnoprawnego, prekluzyjnego³⁸.

Nie są jasne granice podmiotowe postępowania wywołanego wniesieniem sprzeciwu przez małżonka obowiązanego, gdy doszło do zabezpieczenia roszczenia pieniężnego na majątku wspólnym. Niewątpliwie biorą w nim udział sam uprawniony i małżonek obowiązanego, ale już odpowiedź na pytanie o uprawnienia obowiązanego w tym postępowaniu może budzić wątpliwości. W uchwale z dnia 16 października 2008 r. (III CZP 85/08)³⁹ Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że dłużnik nie jest uczestnikiem postępowania o nadanie klauzuli wykonalności przeciwko jego małżonkowi prowadzonego na podstawie art. 787 k.p.c. Pogląd ten jest co najmniej dyskusyjny, bowiem okoliczności, które wymagają rozpoznania i oceny dla wydania rozstrzygnięcia o nadaniu tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności pozwalającej na prowadzenie egzekucji z majątku wspólnego małżonków, nie są tożsame z okolicznościami istotnymi dla rozstrzygnięcia o wydaniu tytułu wykonawczego przeciwko samemu dłużnikowi. W żadnym wypadku nie można zatem uznać, że okoliczności te w stosunku do dłużnika zostały przesądzone przez fakt wydania w stosunku do niego postanowienia o zabezpieczeniu roszczenia pieniężnego. Dłużnik, tak samo jak jego małżonek, ma interes prawny w tym, żeby zaprezentować stanowisko istotne dla oceny przesłanek decydujących o dopuszczalności zaspokojenia wierzyciela z majątku wspólnego, a interes dłużnika nie musi być tożsamy z interesem jego małżonka, przeciwstawiającego się zaspokojeniu wierzyciela z majątku wspólnego.

Do upadku zabezpieczenia na majątku wspólnym małżonków dochodzi: a) w razie niewystąpienia przez uprawnionego w terminie dwóch tygodni o nadanie tytułowi zabezpieczenia klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi obowiązanego; b) w razie oddalenia wniosku o nadanie klauzuli wykonalności tytułowi zabezpieczenia przeciwko małżonkowi obowiązanego; c) według reguł ogólnych, w sytuacjach oznaczonych w art. 744 i 754¹ § 1 i 2 k.p.c.

Ustawą nowelizującą z dnia 16 września 2011 r.⁴⁰, obowiązującą od dnia 3 maja 2012 r., ustawodawca przyjął, że do upadku zabezpieczenia udzielonego uprawnionemu na majątku wspólnym w sytuacjach wymienionych w art. 743¹ § 4 k.p.c. odpowiednie zastosowanie ma art. 754¹ § 3 k.p.c., a zatem przepis pozwalający obowiązanemu na jego wniosek uzyskać postanowienie stwierdzające upadek za-

³⁸ Por. F. Zedler: *Upadek zabezpieczenia* (w:) *Aurea praxis aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego*, t. II, pod red. J. Gudowskiego i K. Weitza, Warszawa 2011, s. 936.

³⁹ OSNC 2009, nr 4, poz. 56.

⁴⁰ Dz. U. Nr 233, poz. 1381.

bezpieczenia. Postanowienie takie ma wydać sąd, który zabezpieczenie zastosował. Wypada przyjąć, że odpowiednie stosowanie art. 754¹ § 3 k.p.c. do sytuacji uregulowanej w art. 743¹ § 4 k.p.c. oznacza, że legitymacja do wystąpienia z wnioskiem o wydanie postanowienia stwierdzającego upadek zabezpieczenia przysługuje nie tylko obowiązanemu, ale przede wszystkim jego małżonkowi, który wniósł sprzeciw od czynności w postępowaniu zabezpieczającym dotyczących majątku wspólnego i doprowadził do upadku zabezpieczenia. Takie stanowisko oznacza, że małżonek obowiązanego, który nie korzysta ze statusu strony w postępowaniu rozpoznawczym, w którym zastosowano zabezpieczenie, może jednak w tym postępowaniu dokonać pojedynczej czynności mającej zmierzać do uzyskania dokumentu, który pozwoli mu wykazać w postępowaniu zabezpieczającym — wykonawczym, iż brak jest podstaw do jego kontynuowania przynajmniej z niektórych rzeczy lub praw.

Wydawane na podstawie art. 754¹ § 3 w zw. z art. 743¹ § 4 k.p.c. postanowienie stwierdzające upadek zabezpieczenia w zakresie, w jakim zostało wykonane na mieniu wchodzącym w skład majątku wspólnego, jest dokumentem, który — o ile zostanie dołączony do wniosku o wykreślenie wpisu w księdze wieczystej lub do wniosku o umorzenie postępowania zabezpieczającego — wykonawczego skierowanego do innej niż nieruchomości rzeczy, wierzytelności lub prawa — może uzasadniać wydanie przez organ wykonujący zabezpieczenie orzeczenia kończącego to postępowanie wykonawcze w stosunku do mienia wchodzącego w skład majątku wspólnego.

VI. INNE ŚRODKI PRAWNE PRZYSŁUGUJĄCE MAŁŻONKOWI OBOWIĄZANEMU W POSTĘPOWANIU ZMIERZAJĄCYM DO WYKONANIA ZABEZPIECZENIA

Wniesienie sprzeciwu nie tamuje dopuszczalności wykonywania zabezpieczenia na majątku wspólnym, ale jedynie zmusza uprawnionego do zabiegania o klauzulę wykonalności przeciwko małżonkowi obowiązanego, z której — jeśli ją uprawniony uzyska — będzie wynikało najwyżej tyle, że postanowienie o zabezpieczeniu może być wykonywane na majątku wspólnym. Postępowanie wywołane sprzeciwem małżonka obowiązanego wobec czynności podejmowanych w związku z wykonywaniem zabezpieczenia, tak samo jak i postępowanie klauzulowe prowadzone na podstawie art. 787¹ i 787 k.p.c., nie jest jednak pomyślane jako droga do rozstrzygania sporów o przynależność konkretnej rzeczy lub prawa do majątku wspólnego małżonków albo do ich majątków osobistych. Małżonek obowiązanego, przeciwko któremu nie została nadana klauzula wykonalności, ma w postępowaniu zmierzającym do wykonania zabezpieczenia status osoby trzeciej, a po nadaniu sprzeciwko niemu klauzuli wykonalności zachowuje taki status w odniesieniu do

rzeczy i praw stanowiących jego majątek osobisty, gdyż składników tej masy majątkowej nie może dotyczyć klauzula wykonalności nadawana na podstawie art. 787¹ i 787 k.p.c. Gdyby zatem twierdził, że czynności wykonawcze w postępowaniu zabezpieczającym objęły składniki jego majątku osobistego, może korzystać ze środka, jakim jest powództwo ekscydencyjne⁴¹ albo powództwo, dla którego podstawę tworzy art. 891² § 2 k.p.c. Zarzuty przeciwko formalnej poprawności czynności wykonawczych może natomiast zgłaszać w skardze na czynności komornika.

VII. PODSUMOWANIE

W znowelizowanych z mocą od dnia 5 lutego 2004 r. przepisach kodeksu postępowania cywilnego ustawodawca przyjął, że roszczenia pieniężne mogą być zabezpieczone na majątku wspólnym małżonków bez uprzedniej weryfikacji ich charakteru i oceny, czy w przyszłości mogą być zaspokojone z majątku wspólnego. Kontrowersje, jakie wywołuje to rozwiązanie, są konsekwencją jego niespójności z kierunkiem zmian, którym prawie w tym samym czasie (z dniem 20 stycznia 2005 r.) poddane zostały przepisy kodeksu rodzinnego i opiekuńczego regulujące zasady odpowiedzialności majątkiem wspólnym małżonków za zobowiązania wynikające z czynności prawnych i innych zdarzeń dotyczących jednego z nich. O ile bowiem przepisy kodeksu rodzinnego i opiekuńczego znowelizowane zostały przez ustawodawcę w kierunku ograniczającym wspomnianą odpowiedzialność, to przepisy o postępowaniu zabezpieczającym i egzekucyjnym znowelizowane zostały tak, by dopuścić możliwie najszerszy dostęp wierzyciela do majątku wspólnego małżonków (przez obciążenie i zajęcie zabezpieczające oraz zajęcie egzekucyjne nieruchomości i rzeczy, do których przepisy o egzekucji z nieruchomości stosuje się odpowiednio). O tym jednak, czy dopuszczalna będzie egzekucja z obciążonej czy nawet zajętej rzeczy lub prawa, nie decydują jednak przepisy regulujące technikę jej prowadzenia, ale przepisy prawa materialnego określające, z jakiego majątku (do kogo należącego) wierzyciel może zaspokoić konkretną wierzytelność.

Trudno uznać za efektywne zabezpieczenie roszczenia pieniężnego na takich składnikach majątku, do których obowiązany nie ma tytułu wystarczającego do tego, żeby uprawniony mógł się z nich zaspokoić już jako wierzyciel legitymujący się tytułem wykonawczym.

⁴¹ Aktualną linię orzecznictwa kształtuje w tym zakresie uchwała SN z dnia 5 października 2016 r., III CZP 41/16, OSNC 2017, nr 6, poz. 66, oraz wyrok SN z dnia 11 maja 2017 r., II CSK 590/16, LEX nr 2319660. Zob. też A. Jakubecki (w:) *Kodeks postępowania cywilnego...*, *op. cit.*, LEX/el. 2018, tezy 5 i 6 do art. 743¹.

BIBLIOGRAFIA

- Czech T.: *Hipoteka. Komentarz*, Warszawa 2011.
- Dyoniak A.: *Odpowiedzialność majątkowa małżonków wobec osób trzecich*, Warszawa–Poznań 1980.
- Dyoniak A.: *Ustawowy ustrój majątkowy małżeński*, Ossolineum 1985.
- Ereciński T. (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie rozpoznawcze. Postępowanie zabezpieczające*, pod red. T. Erecińskiego, J. Gudowskiego, Warszawa 2012.
- Gałaszka J.: *Iluzoryczność ochrony dłużnika na gruncie egzekucji z rachunku bankowego* (w:) *Aktualne problemy sądowego postępowania egzekucyjnego*, pod red. M. Romańskiej, K. Koziary, Kraków 2014.
- Gołaczyński J.: *Prawo zastawu* (w:) *System prawa prywatnego*, t. 4, *Prawo rzeczowe*, pod red. E. Gniewka, Warszawa 2012.
- Jagięła J. (w:) *Kodeks postępowania cywilnego*, t. II, pod red. K. Piaseckiego, Warszawa 2006.
- Jagięła J.: *Sądowe postępowanie zabezpieczające w praktyce komorniczej po zmianach w kodeksie postępowania cywilnego*, Przegląd Prawa Egzekucyjnego 2004, nr 7–9.
- Jagięła J.: *Tymczasowa ochrona prawna w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2007.
- Jakubecki A. (w:) *Kodeks postępowania cywilnego*, t. II, *Komentarz aktualizowany. Art. 730–1217*, pod red. A. Jakubeckiego, LEX/el. 2018.
- Jelonek-Jarco B.: *Uwagi o pozwaniu dłużnika i jego małżonka oraz sytuacji wierzyciela dłużnika pozostającego w związku małżeńskim*, Transformacje Prawa Prywatnego 2013, nr 4.
- Lutkiewicz-Rucińska A.: *Odpowiedzialność majątkiem wspólnym za zobowiązania cywilnoprawne współmałżonka*, Bydgoszcz–Gdańsk 2003.
- Machnikowski P.: *Odpowiedzialność dłużnika* (w:) *System prawa prywatnego*, t. 5, *Prawo zobowiązań — część ogólna*, pod red. Z. Radwańskiego i E. Łętowskiej, Warszawa 2013.
- Mądrzak H.: *Przymusowe zaspokojenie wierzyciela z tytułu długu jednego z małżonków*, Warszawa 1977.
- Niezbecka E., Jakubecki A., Mojak J.: *Prawne zabezpieczenie wierzytelności bankowych*, Zakamycze 2000.
- Pisuliński J.: *Hipoteka* (w:) *System prawa prywatnego*, t. 4, *Prawo rzeczowe*, pod red. E. Gniewka, Warszawa 2012.
- Pisuliński J. (w:) M. Kućka, Ł. Przyborowski, B. Swaczyna, J. Pisuliński: *Hipoteka po nowelizacji. Komentarz*, pod red. J. Pisulińskiego, Warszawa 2011.
- Romańska M.: *Znoszenie egzekucji. Wybrane problemy na styku prawa materialnego i procesowego* (w:) *Ius est a iustitia appellatum. Księga jubileuszowa dedyko-*

- wana Profesorowi Tadeuszowi Wiśniewskiemu, pod red. T. Erecińskiego, J. Gudowskiego, M. Pazdana, M. Tomalaka, Warszawa 2017.
- Winiarz J.: *Małżeńskie stosunki majątkowe*, Warszawa 1967.
- Zawistowski D. (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. H. Doleckiego, T. Wiśniewskiego, t. IV, Warszawa 2011.
- Zedler F.: *Dochodzenie roszczeń majątkowych od małżonków*, Warszawa 1976.
- Zedler F.: *Upadek zabezpieczenia (w:) Aurea praxis aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego*, t. II, pod red. J. Gudowskiego i K. Weitza, Warszawa 2011.

Słowa kluczowe: postępowanie zabezpieczające, majątek wspólny małżonków

MARTA ROMAŃSKA

TEMPORARY SECURITY ON MARITAL PROPERTY

S u m m a r y

The current legal environment allows for money claims to be collateralized with marital property without prior verifying their nature or determining whether they will be satisfied from the marital property in the future. The solution is controversial as it is not in line with the direction of changes that pertain to the provisions of the Family and Guardianship Code concerning the principles of liability for any commitments following from legal transactions and other occurrences in respect of either of spouses. Provisions of the Family and Guardianship Code restrict the option to satisfy claims lodged by a creditor of either of the spouses from their marital property, and at the same time provisions that regulate injunctive proceedings give creditors more extensive access to marital property in order to secure their liabilities. The paper concerned discusses the issues that follow from the said inconsistency, and the legal remedies that may be invoked by spouses of persons who have made certain commitments, where the commitments concerned have been collateralized with marital property.

Keywords: injunctive proceedings, marital property